

**Чернівецький навчально-науковий юридичний інститут
Національного університету
«Одеська юридична академія»**

ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

*навчально-методичний
посібник*

для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня; галузь знань - 08
«Право», спеціальність - 081 «Право»

**Чернівці
2024**

УДК 340.12(075.8)

ББК 67.0я73

Рекомендовано до друку рішенням кафедри загальнотеоретичної юриспруденції та прав людини Чернівецького навчально-наукового юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія» (Протокол № 2 від 29 серпня 2024 року)

Рекомендовано до друку Навчально-методичною радою Чернівецького навчально-наукового юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія» (Протокол № 2 від 2 вересня 2024 року)

Рецензенти:

Мельникович М. С. – доктор філософії, доцент кафедри права та публічного управління ЗВО «Університет Короля Данила»

Латковська Т. А. – доктор юридичних наук, професор, в.о. завідувача кафедри конституційного, адміністративного, фінансового права Чернівецького навчально-наукового юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія»

Філософія права : навчально-методичні рекомендації для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня; галузь знань - 08 «Право», спеціальність - 081 «Право»/ Укл.: Цуркан-Сайфуліна Ю.В. Чернівці, 2024. 40 с.

ББК 67.0я73

© ЧННЮІ НУ «ОЮА», 2024

© Цуркан-Сайфуліна Ю.В, 2024

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	4
Опис навчальної дисципліни.....	7
Тематичний план навчальної дисципліни.....	8
Глосарій.....	9
Плани семінарських і практичних занять.....	12
Завдання для самостійної та індивідуальної роботи студентів.....	14
Інтерактивні вправи.....	16
Теми доповідей.....	18
Тести.....	21
Контрольні питання з навчальної дисципліни.....	32
Питання до Екзамену.....	35
Список рекомендованих джерел до вивчення навчальної дисципліни.....	38

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Освітній компонент «Філософія права» призначений для студентів, що навчаються за освітнім рівнем «бакалавр» спеціальності 081 «Право». Даний компонент є складовою обов'язкової частини навчального плану спеціальності 081 «Право».

Протягом курсу будуть розглянуті основні філософські концепції права, його природа, сенс і місце у суспільному житті. Особливу увагу приділено аналізу етичних, соціальних та онтологічних аспектів права, взаємозв'язку права та моралі, питанням справедливості, свободи і відповідальності. Курс спрямований на формування у студентів здатності до філософського осмислення правових явищ, розвитку критичного мислення, навичок аргументованої дискусії та поглибленого розуміння ціннісних основ правової системи.

Предметом вивчення освітнього компонента «Філософія права» є основоположні концепції, ідеї, принципи та категорії, що характеризують філософське осмислення природи, сутності та розвитку права і його взаємозв'язку із суспільством. Курс охоплює дослідження етапів розвитку філософсько-правової думки, основних напрямів та шкіл філософії права, таких як природне право, позитивізм, соціологічний підхід, критична та комунікативна теорії права. Розглядаються поняття справедливості, свободи, прав людини, а також їх місце в правовій системі. Особлива увага приділяється взаємодії права та моралі, проблемам правового нігілізму, правосвідомості, а також впливу культурних, соціальних та історичних факторів на розвиток правової системи. Курс спрямований на формування у студентів глибокого розуміння ціннісних основ права, розвитку здатності філософськи осмислювати правові явища, критично аналізувати правові концепти та застосовувати набуті знання для вирішення сучасних правових і етичних проблем.

Компетентності, які мають бути сформовані у результаті опанування навчальної дисципліни:

Інтегральна компетентність

ІК Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі у галузі правничої діяльності

Загальні компетентності:

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК3. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК6. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.

ЗК7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК8. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК12. Здатність усвідомлювати рівні можливості та гендерні проблеми.

2. Stanford Encyclopedia of Philosophy - <https://plato.stanford.edu/>
3. Інститут філософії імені Григорія Сковороди - <https://ipl.org.ua/>
4. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
5. Пошукова система Google Академія (Google Scholar). URL: <http://scholar.google.com>.
6. Українська асоціація філософії - <http://philosophy.org.ua>

8. Данильян О. Г., Дзьобань О. П., Калиновський Ю. Ю. Актуальні проблеми філософії права. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*. 2021. № 2. С. 78-83. DOI: 10.32782/2663-5666.2021.2.12 http://nlu-journal.com.ua/archive/2_2021/12.pdf
9. Данильян О. Г., Дзьобань О. П., Калиновський Ю. Ю. Актуальні проблеми філософії права: навчально-методичний посібник для аспірантів. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2023. 36 с. https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/nmp_AFPF-2023a.pdf
10. Дахній А. Нариси історії західної філософії. Львів: Вид. ЛНУ імені Івана Франка, 2021. 448 с.
11. Донченко О. В. Філософія права: навчально-методичний посібник. Одеса: ОНУ імені І. І. Мечникова, 2021. 59 с. https://dspace.onu.edu.ua/bitstream/123456789/35967/1/Donchenko_Philosophy%20of%20law.pdf
12. Клименко О. В. Основи правової культури в сучасному світі. *Юридичний журнал*. 2022. № 4. С. 112-118. DOI: 10.32782/2307-1996.2022.4.15 http://law-journal.com.ua/archive/4_2022/15.pdf
13. Козюбра М. І. Основи теорії та філософії права: навчальний посібник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2021. 256 с. https://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/04/Posibnyk_maket_2021_2.pdf
14. Основи філософських знань. Філософія, логіка, етика, естетика, релігієзнавство: підручник / Лозовий В., Требін М., Горлач М., та ін. Київ: Центр навчальної літератури, 2020. 1028 с.
15. Попович Т.П., Бариська Я.О., Геревич М.О., Телеп Ю.В., Фрідманський Р.М. Філософія права: навчально-методичний посібник. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2021. 36 с.
16. Рабінович П. М. Основи теорії та філософії права: навч. посібник. Львів: Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2021. 256 с.
17. Хамітов Н. В. Філософська антропологія: актуальні проблеми. Від теоретичного до практичного повороту. 4-те вид., випр. і допов. Київ: КНТ, 2022. 405 с.
18. Шандра І. В. Філософія права: навчально-методичний посібник. Ужгород: УжНУ, 2020. 80 с. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/47491/1/Методичка.Філософія%20права..pdf>
19. Шепетяк О., Шепетяк О. Філософія: підручник. Львів: Місіонер, 2020. 784 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Internet Encyclopedia of Philosophy - <https://iep.utm.edu/>

ЗК14. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.

Спеціальні компетентності:

- СК1. Здатність застосовувати знання з основ теорії та філософії права, знання і розуміння структури правничої професії та її ролі у суспільстві.
- СК2. Здатність аналізувати ретроспективи розвитку правових явищ та процесів у контексті їх впливу на сучасну правову систему.
- СК8. Здатність застосовувати правові принципи та доктрини .
- СК11. Здатність визначати належні та прийнятні для юридичного аналізу факти.
- СК13. Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ.
- СК16. Здатність до логічного, критичного і системного аналізу документів, розуміння їх правового характеру і значення.

Програмні результати навчання:

- ПРН 1 Визначати переконливість аргументів у процесі оцінки заздалегідь невідомих умов та обставин.
- ПРН 3. Проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел.
- ПРН 6. Оцінювати недоліки і переваги певних правових аргументів, аналізуючи відому проблему.
- ПРН 11. Мати базові навички риторики.
- ПРН 18 Застосовувати в професійній діяльності основні сучасні правові доктрини, цінності та принципи функціонування національної правової системи.
- ПРН 19 Пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів.

Завдання:

- ознайомити студентів із історичним розвитком філософських ідей про право, його сутність, природу та значення у суспільному житті;
- розкрити онтологічні, гносеологічні та аксіологічні аспекти права, його зв'язок із філософією, етикою, мораллю та іншими соціальними інститутами;
- навчити аналізувати правові явища, поняття та концепції, використовуючи сучасні методи філософського дослідження;
- ознайомити студентів із сучасними концепціями прав людини, розкрити їх ціннісну основу та аксіологічне значення;
- розвинути вміння застосовувати етичні стандарти у правозастосувальній діяльності та вирішенні складних правових конфліктів;
- сформувати у студентів розуміння ролі правової культури та свідомості у становленні демократичного суспільства і правової держави;
- дослідити сучасні виклики для правової системи, включаючи глобалізацію, диджиталізацію, проблему правового нігілізму та кризові ситуації.

Результати навчання:

- Після вивчення дисципліни студенти будуть здатні:
- розуміти філософські концепції права, його природу, сутність і місце у суспільних відносинах;
- аналізувати взаємозв'язок права з мораллю, етикою, соціальними цінностями та інститутами, оцінювати їх вплив на правове регулювання;
- орієнтуватися у сучасних концепціях прав людини, їх аксіологічних основах та етичних аспектах;
- інтерпретувати правові норми, враховуючи філософські підходи, критично оцінювати їхню відповідність потребам суспільства;
- брати участь у наукових дискусіях, розробляти аргументовані позиції щодо правових і філософських питань;
- використовувати знання філософії права для вирішення правових проблем, захисту прав людини, забезпечення справедливості та дотримання етичних стандартів у правничій діяльності;
- підвищувати рівень особистої правової свідомості та культури, сприяти поширенню правової культури у суспільстві.

6. Цуркан-Сайфуліна Ю. В. Креативність правового мислення як складова правового розвитку. Науковий вісник приватного та публічного право. 2023. № 1. С. 24-29. DOI 10.32782/2663-5666.2023.1.4 http://pp-law.in.ua/archive/1_2023/4.pdf
7. Цуркан-Сайфуліна Ю. В., Агатій Ю. Д. Поняття свободи у філософії права: від класичних теорій до сучасних реалій. Юридичний науковий електронний журнал. 2024. №9. С.438-440.
8. Цуркан-Сайфуліна Ю.В., Барабаш О.О. Визначення правової політики держави в контексті заохочувальних норм права та правової культури особи. Право і суспільство. 2024. № 1. С. 262-267. DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.1.2.39>
9. Цуркан-Сайфуліна Ю.В., Барабаш О.О. Оцінка ефективності правового регулювання через призму заохочувальних правових норм та правової культури. Вчені записки Таврійського національного університету Імені В.І. Вернадського Серія: Юридичні науки. 2024. Том 35 (74) № 1. С. 191-195. DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2024.1/33>

Допоміжна:

1. Danylova T.V. Philosophy and intercultural communication: The phenomenon of a human being in the Confucian tradition. *Anthropological Measurements of Philosophical Research*. 2023. Vol. 23. P. 146–158. DOI: 10.15802/ampr.v0i23.283637.
2. Kruglanski A.W., Szumowska E. Habitual behavior is goal-driven. *Perspectives on Psychological Science*. 2020. Vol. 15(5). P. 1256–1271. DOI: 10.1177/1745691620917676.
3. Morrell K., Dahlmann F. Aristotle in the Anthropocene: The comparative benefits of Aristotelian virtue ethics over utilitarianism and deontology. *The Anthropocene Review*. 2023. Vol. 10(3). P. 615–635. DOI: 10.1177/20530196221105093.
4. Алексюк І. Філософія мови. Традиція аналітичної філософії: підручник. Київ: Центр навчальної літератури, 2021. С. 9–35.
5. Баумейстер А. Вступ до філософських студій, або Інтелектуальні подорожі до країни філософії: наук. посіб. Київ: Мала академія наук України, 2017. 237 с.
6. Гоцуляк В. В. Правове буття як фундаментальна категорія праворозуміння: становлення та розвиток. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2020. 200 с.
<https://r.donnu.edu.ua/bitstream/123456789/490/1/Гоцуляк%20монографія.pdf>
7. Данильян О. Г. Філософія: підручник / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. 4-ге вид., переробл. Харків: Право, 2023. 424 с.

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Вид заняття	Загальна кількість годин (ДФ)	Загальна кількість годин (ЗФ)
лекції	18	10
семінарські заняття	20	6
індивідуальна робота	12	26
самостійна робота	40	48
всього	90	90
Екзамен	+	+

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ ДО ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Основна:

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

Підручники, посібники, наукові праці:

1. Андрущенко В. П., Волинка Г. І., Мозгова Н. Г. та ін. Філософія. Природа, проблематика, класичні розділи: хрестоматія: навч. посібник. 3-тє вид. Київ: Каравела, 2021. 368 с
2. Барабаш О.О., Цуркан-Сайфуліна Ю.В. Правова культура як елемент ефективності заохочувальних норм у процесі розвитку правової політики держави. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 5 С. 544-546. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-5/137>
3. Котуха О.С., Цуркан-Сайфуліна Ю.В. Вплив правової політики на формування заохочувального механізму правового регулювання і правової культури в сучасному українському суспільстві. Правові новели. 2024. № 22. С. 28-35. DOI <https://doi.org/10.32782/ln.2024.22.04>
4. Попович Т.П., Бариська Я.О., Геревич М.О., Телеп Ю.В., Фрідманський Р.М. Філософія права: навчально-методичний посібник. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2021. 36 с.
5. Рабінович П. М. Основи теорії та філософії права: навч. посібник. Львів : Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2021. 256 с

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1.	Основи та предмет філософії права
Тема 2.	Правова онтологія: буття права
Тема 3.	Гносеологія права: пізнання права
Тема 4.	Аксіологія права: цінності та ідеали
Тема 5.	Етика і право: моральні основи
Тема 6.	Соціальна природа права
Тема 7.	Правова свідомість та правова культура
Тема 8.	Філософія прав людини

66. Історичний розвиток концепції справедливості.
67. Гуманізм як правова цінність.
68. Свобода як правова цінність.
69. Баланс між свободою та відповідальністю.
70. Гуманізм у міжнародному праві.
71. Правовий нігілізм: суть і причини.
72. Наслідки правового нігілізму.
73. Подолання правового нігілізму.
74. Роль правової освіти у боротьбі з нігілізмом.
75. Взаємозв'язок моралі та права.
76. Вплив моральних принципів на законотворчість.
77. Мораль у правозастосуванні.
78. Історичні аспекти взаємодії моралі і права.
79. Етика як контроль правових процесів.
80. Поняття правової відповідальності.
81. Поняття моральної відповідальності.
82. Відмінності правової та моральної відповідальності.
83. Значення моральної відповідальності у суспільстві.
84. Етичні проблеми у правозастосуванні.
85. Конфлікти між правом і етикою.
86. Судова етика.
87. Роль етичної свідомості юриста.
88. Професійна етика юриста.
89. Принципи професійної етики.
90. Етичні кодекси юриста.
91. Вплив конфлікту інтересів на юриспруденцію.
92. Право як соціальний інститут.
93. Право як регулятор поведінки.
94. Право і соціальні потреби.
95. Право як засіб стабілізації суспільства.
96. Взаємодія права і суспільства.
97. Соціальна обумовленість правових норм.
98. Роль права у формуванні соціального порядку.
99. Функції права: регулятивна, охоронна, виховна, інноваційна.
100. Правова свідомість і правова культура.

25. Порівняльний метод у філософії права.
26. Поняття права з онтологічної точки зору.
27. Природа права як форма соціального буття.
28. Функції права у суспільстві.
29. Взаємозв'язок права з мораллю.
30. Взаємозв'язок права з етикою.
31. Взаємозв'язок права з релігією.
32. Справедливість як філософська категорія.
33. Концепції справедливості у праві.
34. Судова практика як інструмент справедливості.
35. Відхилення права від справедливості: приклади.
36. Природне право: поняття і значення.
37. Позитивне право: характеристика.
38. Протиставлення природного і позитивного права.
39. Права людини як прояв природного права.
40. Критика природного права з позицій позитивізму.
41. Взаємодія природного і позитивного права в сучасності.
42. Поняття правового порядку.
43. Роль правового порядку у функціонуванні держави.
44. Правовий порядок і економіка.
45. Роль громадянського суспільства у підтримці правового порядку.
46. Правовий порядок у глобалізованому світі.
47. Пізнання права як особливий процес.
48. Етапи правового пізнання.
49. Специфіка правового пізнання.
50. Поняття юридичної істини.
51. Об'єктивність юридичних істин.
52. Суб'єктивність юридичних істин.
53. Методи інтерпретації правових норм.
54. Принципи інтерпретації правових норм.
55. Судова інтерпретація у правозастосуванні.
56. Мова як засіб правопізнання.
57. Юридична мова: особливості.
58. Вплив мови на розуміння права.
59. Поняття права як цінності.
60. Природно-правове розуміння права як цінності.
61. Позитивістське розуміння права як цінності.
62. Зв'язок права з культурою та традиціями.
63. Роль права у стабілізації суспільства.
64. Справедливість як ідеал у праві.
65. Види справедливості у праві.

ГЛОСАРІЙ

Абсолютне право – природне, невід'ємне право, що не може бути скасоване державою.

Аксіологія права – вчення про цінності права, його моральні основи.

Аналітична юриспруденція – філософський підхід до права, що досліджує його логічну структуру.

Антиномія права – суперечність між правовими нормами або принципами.

Апостеріорне право – право, що формується на основі емпіричних знань і досвіду.

Априорне право – право, що існує незалежно від досвіду і має раціональні основи.

Аристотелівська концепція права – уявлення про право як засіб досягнення справедливості.

Буття права – онтологічний вимір існування права у суспільстві.

Верховенство права – принцип, за яким право має вищу силу щодо влади та суспільства.

Відносне право – право, яке залежить від конкретних умов, норм чи договорів.

Воля у праві – здатність суб'єкта діяти відповідно до правових норм.

Герменевтика права – наука про тлумачення правових текстів.

Глобалізація права – процес уніфікації правових норм на міжнародному рівні.

Гносеологія права – філософське вчення про процес пізнання права.

Детермінізм у праві – концепція, що пояснює право через причинно-наслідкові зв'язки.

Дихотомія права – поділ права на протилежні складові, наприклад, природне і позитивне право.

Договірна концепція права – уявлення про право як результат суспільного договору.

Еволюція права – процес змін у правовій системі відповідно до соціальних умов.

Екзистенціалізм у праві – підхід, що аналізує право через людське існування та свободу.

Економічна концепція права – пояснення права через економічні фактори та відносини.

Емпіричне право – право, засноване на досвіді та спостереженнях.

Етика права – розділ філософії права, що вивчає моральні засади правової діяльності.

Закон – формально визначена норма, обов'язкова для виконання.

Законність – принцип відповідності норм права чинному законодавству.

Звичасве право – норми права, що формуються на основі традицій.

Ідеологія права – система правових поглядів та переконань суспільства.

Інтерпретація права – процес роз'яснення та тлумачення змісту правових норм.

Істина у праві – відповідність правових норм об'єктивним соціальним реаліям.

Казуїстичне право – система права, що базується на вирішенні конкретних справ.

Класичний правовий позитивізм – концепція, що розглядає право як сукупність встановлених норм.

Кодифікація права – систематизація правових норм у єдиний нормативний акт.

Конвенційне право – право, що встановлюється міжнародними угодами.

Конституціоналізм – система ідей, що обґрунтовує верховенство конституції.

Легітимність права – визнання права як справедливого і обов'язкового для виконання.

Ліберальне право – концепція, що акцентує увагу на правах і свободах особи.

Локковська теорія права – ідея природного права, сформульована Джоном Локком.

Логічний аналіз права – дослідження структури правових норм через логіку.

Мета права – кінцева ціль правової системи, що визначає її функції.

Методологія філософії права – сукупність методів пізнання правових явищ.

Морально-правовий дуалізм – концепція, що розглядає взаємозв'язок моралі та права.

Натуралістична концепція права – теорія природного права, що базується на моральних засадах.

Неопозитивізм у праві – сучасна течія юридичного позитивізму.

Номіналізм у праві – концепція, що пояснює право через конкретні правові випадки.

Норма права – загальнообов'язкове правило поведінки, встановлене державою.

Об'єктивне право – право, що існує незалежно від волі окремих осіб.

Онтологія права – вчення про буття права та його фундаментальні основи.

Позитивне право – система встановлених державою правових норм.

Поняття справедливості – концепція рівноправності та чесності у праві.

Постмодернізм у праві – критичний підхід до правових концепцій.

Правовий нігілізм – заперечення або знецінення правових норм.

Правовий порядок – стан узгодженості суспільних відносин через право.

Правова анархія – стан суспільства, в якому відсутній контроль правових норм.

Правова культура – рівень знань, ставлення та поведінки у сфері права.

Правова реальність – сукупність правових норм та їх практичної реалізації.

Правова свідомість – система уявлень суспільства про право.

Правова система – сукупність правових норм, принципів і джерел права.

Правове мислення – спосіб осмислення права та правових процесів.

ПИТАННЯ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Поняття філософії права.
2. Мета і завдання філософії права.
3. Право як об'єкт філософського осмислення.
4. Співвідношення між правовою нормою, моральністю та справедливістю.
5. Історія виникнення філософії права як науки.
6. Філософія права в Античності: Сократ.
7. Концепція права у Платона.
8. Погляди Аристотеля на право і справедливість.
9. Теологічне розуміння права у Середньовіччі.
10. Вчення про природне право в епоху Просвітництва.
11. Погляди Гоббса на природу права.
12. Філософія права Джона Локка.
13. Теорія суспільного договору Руссо.
14. Філософія права Іммануїла Канта.
15. Система права у філософії Гегеля.
16. Модернізація філософії права у ХХ столітті.
17. Взаємозв'язок філософії права та загальної філософії.
18. Філософія права і юридичні науки.
19. Методологічне значення філософії права.
20. Аналітичний підхід у філософії права.
21. Герменевтичний підхід у філософії права.
22. Соціологічний підхід до філософії права.
23. Етичний підхід у дослідженні права.
24. Інтегративний підхід у філософії права.

Тема 7. Правова свідомість та правова культура

1. Що таке правова свідомість, і з яких елементів вона складається?
2. Чим відрізняється індивідуальна правова культура від суспільної?
3. Як правовий менталітет впливає на формування правових звичок у суспільстві?
4. Які фактори формують правову культуру особистості?
5. Чому правова культура є основою для побудови правової держави?
6. Як освіта сприяє підвищенню рівня правової культури?
7. Які наслідки має низький рівень правової культури у суспільстві?
8. Як цифрові технології впливають на розвиток правосвідомості?

Тема 8. Філософія прав людини

1. Як історично розвивалася ідея прав людини?
2. Які філософські концепції обґрунтовують права людини?
3. У чому полягає значення принципів гідності, свободи та рівності?
4. Як порушення прав людини впливає на суспільний розвиток?
5. Які міжнародні механізми захищають права людини?
6. Як політичні режими впливають на реалізацію прав людини?
7. Які сучасні виклики стоять перед правозахисними організаціями?
8. Як можна підвищити ефективність захисту прав людини у глобальному масштабі?

Природне право – невід’ємні права людини, що існують незалежно від держави.

Реалістична школа права – напрям, що аналізує право через його фактичну дію.

Регулятивна функція права – здатність права встановлювати правила поведінки.

Ретроспективна відповідальність – відповідальність за минулі дії.

Розподільна справедливість – принцип справедливого розподілу благ і ресурсів.

Санкція у праві – юридичний наслідок порушення норми права.

Свобода і право – взаємозв’язок між можливістю вибору та правовими нормами.

Справедливість у праві – критерій оцінки відповідності правових норм моральним принципам.

Соціальна природа права – зв’язок права з суспільством.

Соціальні функції права – роль права у впорядкуванні суспільних відносин.

Телеологічний підхід у праві – пояснення права через його цілі.

Теократичне право – система норм, заснована на релігійних догматах.

Функціоналізм у праві – концепція права як засобу підтримання соціального порядку.

Юридичний позитивізм – концепція, що розглядає право лише як систему норм.

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ І ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

1. Основи та предмет філософії права

- 1.1. Поняття філософії права: визначення, мета і завдання
- 1.2. Історія виникнення філософії права як наукової дисципліни
- 1.3. Філософія права та її зв'язок із загальною філософією та юридичними науками
- 1.4. Методологічні підходи у філософії права

2. Правова онтологія: буття права

- 2.1. Поняття права та його онтологічні основи
- 2.2. Співвідношення права і справедливості
- 2.3. Природне та позитивне право: історичний розвиток і сучасні підходи
- 2.4. Правовий порядок та його значення у суспільстві

3. Гносеологія права: пізнання права

- 3.1. Процес пізнання права та його специфіка
- 3.2. Юридичні істини: об'єктивність і суб'єктивність
- 3.3. Інтерпретація правових норм: методи та принципи
- 3.4. Роль мови у правопізнавальній діяльності

4. Аксіологія права: цінності та ідеали

- 4.1. Право як цінність: основні концепції
- 4.2. Ідеал справедливості у праві
- 4.3. Гуманізм і свобода як основні правові цінності
- 4.4. Проблема правового нігілізму

5. Етика і право: моральні основи

- 5.1. Взаємозв'язок моралі і права
- 5.2. Поняття правової та моральної відповідальності
- 5.3. Етичні проблеми правозастосування
- 5.4. Професійна етика юриста

6. Соціальна природа права

- 6.1. Право як соціальний інститут
- 6.2. Взаємодія права і суспільства

3. Які методи інтерпретації правових норм використовуються у правознавстві?
4. Яку роль відіграє мова у процесі правопізнання?
5. Як відрізняється емпіричний та теоретичний рівень пізнання права?
6. Чому судова практика є важливим джерелом юридичної істини?
7. Які фактори впливають на точність та коректність правового тлумачення?
8. Як міждисциплінарний підхід сприяє кращому розумінню правових норм?

Тема 4. Аксіологія права: цінності та ідеали

1. У чому полягає цінність права для суспільства?
2. Як змінювалося розуміння ідеалу справедливості в історії філософії права?
3. Чому гуманізм і свобода вважаються основними правовими цінностями?
4. Як співвідносяться мораль і право в контексті правової аксіології?
5. Які концепції права розглядають його як вираз соціальних цінностей?
6. Як правовий нігілізм впливає на функціонування суспільства?
7. Які механізми можуть допомогти подолати правовий нігілізм?
8. Як правові цінності сприяють формуванню демократичного суспільства?

Тема 5. Етика і право: моральні основи

1. У чому полягає зв'язок моралі та права?
2. Як моральні принципи впливають на законотворчість?
3. Чим відрізняється правова відповідальність від моральної?
4. Які етичні проблеми можуть виникати у правозастосуванні?
5. Як судова етика впливає на професійну діяльність юристів?
6. Чому професійна етика є важливою для діяльності адвокатів та суддів?
7. Які виклики постають перед юристами в аспекті дотримання етичних стандартів?
8. Як можна підвищити рівень етичної відповідальності у правничій професії?

Тема 6. Соціальна природа права

1. Чому право розглядається як соціальний інститут?
2. Як право взаємодіє із суспільними нормами та традиціями?
3. У чому полягає роль права у формуванні соціального порядку?
4. Які функції виконує право в суспільстві?
5. Як змінюється право під впливом соціальних трансформацій?
6. Яку роль відіграють правові норми у формуванні громадянської відповідальності?
7. Чому правова культура є важливою для розвитку правової держави?
8. Як сучасні соціальні виклики впливають на систему права?

6.3. Роль права у формуванні соціального порядку

6.4. Соціальні функції права

7. Правова свідомість та правова культура

7.1. Поняття правової свідомості та її структура

7.2. Види правової культури: індивідуальна та суспільна

7.3. Правовий менталітет і його формування

7.4. Роль правової культури у формуванні правової держави

8. Філософія прав людини

8.1. Історичний розвиток ідеї прав людини

8.2. Філософське обґрунтування прав людини

8.3. Право на гідність, свободу та рівність

8.4. Проблема захисту прав людини у сучасному світі

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Основи та предмет філософії права

1. У чому полягає мета та завдання філософії права?
2. Як філософія права допомагає зрозуміти співвідношення між правом, справедливістю та моральністю?
3. Які основні етапи розвитку філософії права в історії?
4. Як вплинули античні філософи (Сократ, Платон, Аристотель) на формування філософії права?
5. Чим відрізняється природне право від позитивного права?
6. Яке місце займає філософія права серед інших юридичних наук?
7. Які методологічні підходи використовуються у філософії права?
8. Як сучасні соціологічні та політичні теорії впливають на філософію права?

Тема 2. Правова онтологія: буття права

1. Що означає поняття онтології права?
2. Яку роль відіграє право у формуванні соціального порядку?
3. У чому полягає сутність справедливості в праві?
4. Як співвідносяться між собою природне і позитивне право?
5. Які основні концепції справедливості використовуються в правовій системі?
6. Чи можна право розглядати як універсальну форму суспільного буття?
7. Яке значення має правовий порядок для стабільності держави?
8. Як глобалізація впливає на правовий порядок сучасного суспільства?

Тема 3. Гносеологія права: пізнання права

1. Що означає процес пізнання права?
2. Як об'єктивність та суб'єктивність впливають на юридичну істину?

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ ТА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ.

Тема 1. Основи та предмет філософії права

1. Дайте визначення філософії права, опишіть її предмет, мету та завдання.
2. Проаналізуйте зв'язок філософії права з загальною філософією та юридичними науками.
3. Дослідіть історію виникнення філософії права та поясніть її розвиток у різні історичні періоди.
4. Порівняйте підходи до філософії права у працях Платона, Аристотеля, Канта та Гегеля.

Тема 2. Правова онтологія: буття права

1. Обґрунтуйте концепцію права як соціального явища.
2. Визначте співвідношення між природним і позитивним правом.
3. Розкрийте сутність справедливості у праві, порівняйте різні теорії справедливості.
4. Проаналізуйте роль правового порядку у суспільстві та способи його забезпечення.

Тема 3. Гносеологія права: пізнання права

1. Поясніть, у чому полягає специфіка процесу пізнання права.
2. Охарактеризуйте методи тлумачення правових норм та їх значення у правозастосуванні.
3. Визначте поняття юридичної істини та обґрунтуйте її суб'єктивність й об'єктивність.
4. Проаналізуйте роль мови у правопізнавальній діяльності.

Тема 4. Аксиологія права: цінності та ідеали

1. Розкрийте значення права як соціальної цінності у суспільстві.
2. Проаналізуйте взаємозв'язок права з мораллю та іншими суспільними цінностями.
3. Дослідіть поняття ідеалу справедливості у праві та його вплив на правотворчість.
4. Розкрийте концепцію гуманізму у праві та її вплив на правову систему.

Тема 5. Етика і право: моральні основи

5. Яка концепція розглядає права людини як результат суспільного договору?
 - a) Природно-правова
 - b) Позитивістська
 - c) Легістська
 - d) Теологічна
6. Який принцип закладений в основі прав людини?
 - a) Верховенство права
 - b) Домінування держави над індивідом
 - c) Дотримання релігійних норм
 - d) Встановлення соціальної ієрархії
7. Чому проблема захисту прав людини залишається актуальною у сучасному світі?
 - a) Через збройні конфлікти, економічну нерівність та порушення прав у тоталітарних державах
 - b) Тому що права людини не закріплені на міжнародному рівні
 - c) Через надмірний державний контроль
 - d) Через розвиток технологій
8. Яка роль міжнародних організацій у захисті прав людини?
 - a) Вони забезпечують моніторинг дотримання прав і розробляють механізми захисту
 - b) Вони не впливають на ситуацію з правами людини
 - c) Вони займаються лише соціальною допомогою
 - d) Вони вирішують лише економічні питання
9. Який із наведених документів є прикладом позитивного права у сфері прав людини?
 - a) Конституція України
 - b) Моральний кодекс людства
 - c) Релігійні заповіді
 - d) Природне право
10. Які основні виклики стоять перед захистом прав людини в сучасному світі?
 - a) Зміни клімату
 - b) Технологічний розвиток
 - c) Авторитарні режими, економічна нерівність, глобальні конфлікти
 - d) Нестача освітніх програм

норм

- b) Вона є невід'ємною частиною правопорушень
 - c) Вона обмежує вплив судової системи
 - d) Вона не впливає на правову систему
8. Що є головним джерелом формування правової культури особи?
- a) Засоби масової інформації
 - b) Юридична практика
 - c) Сім'я, освіта, соціальне середовище
 - d) Адміністративний контроль
9. Що може сприяти формуванню негативного правового менталітету?
- a) Відсутність правової освіти та правового виховання
 - b) Висока правова свідомість
 - c) Доступність правової інформації
 - d) Активна участь громадян у правотворчості
10. Як правова культура впливає на функціонування правової держави?
- a) Вона сприяє дотриманню верховенства права
 - b) Вона ускладнює процес законотворчості
 - c) Вона обмежує права людини
 - d) Вона виключно академічне поняття

Тема 8. Філософія прав людини

1. Коли вперше було сформульовано ідею природних прав людини?
- a) В античності
 - b) У Середньовіччі
 - c) В епоху Просвітництва
 - d) У 20 столітті
2. Який документ містить основні міжнародні стандарти з прав людини?
- a) Загальна декларація прав людини
 - b) Кримінальний кодекс
 - c) Європейська конвенція про захист тварин
 - d) Статут ООН
3. Яка філософська концепція обґрунтовує права людини як природні та невід'ємні?
- a) Позитивізм
 - b) Природно-правова теорія
 - c) Марксизм
 - d) Утилітаризм
4. Яке право є основним у системі прав людини?
- a) Право на освіту
 - b) Право на життя
 - c) Право власності
 - d) Право на працю

1. Поясніть співвідношення моралі та права, наведіть приклади їх взаємодії.
2. Дослідіть проблему моральної та правової відповідальності у правозастосуванні.
3. Проаналізуйте етичні виклики, з якими стикаються юристи у своїй діяльності.
4. Обґрунтуйте роль професійної етики юриста у забезпеченні справедливості.

Тема 6. Соціальна природа права

1. Дослідіть право як соціальний інститут та його функції у суспільстві.
2. Розкрийте взаємозв'язок права і суспільства: як соціальні зміни впливають на правову систему?
3. Проаналізуйте соціальні аспекти правопорушень та їх правове регулювання.
4. Визначте роль права у забезпеченні соціального порядку та стабільності.

Тема 7. Правова свідомість та правова культура

1. Поясніть структуру правової свідомості та її вплив на правову поведінку.
2. Охарактеризуйте правову культуру як чинник розвитку правової держави.
3. Дослідіть поняття правового нігілізму, його причини та наслідки.
4. Проаналізуйте вплив освіти на формування правової культури громадян.

Тема 8. Філософія прав людини

1. Дослідіть історичний розвиток концепції прав людини.
2. Проаналізуйте основні філософські підходи до обґрунтування прав людини.
3. Охарактеризуйте проблему захисту прав людини у сучасному світі.
4. Визначте роль міжнародних організацій у забезпеченні прав людини.

ІНТЕРАКТИВНІ ВПРАВИ

Тема 1. Основи та предмет філософії права

1. **Мозковий штурм** – студенти у групах визначають, які проблеми права можна досліджувати через філософію.
2. **Дискусія Філософія права – наука чи мистецтво?** – студенти діляться на дві групи та аргументують свою позицію.
3. **Правова мозаїка** – студентам даються уривки з праць філософів (Канта, Гегеля, Локка), вони повинні визначити, чий це ідеї.
4. **Рольова гра** – кожен студент отримує роль філософа і має пояснити правові явища через його концепцію.

Тема 2. Правова онтологія: буття права

1. **Модель правового буття** – студенти створюють схему, що показує різні аспекти існування права.
2. **Право vs. Справедливість** – наводяться різні ситуації, студенти обговорюють, чи вони відповідають справедливості.
3. **Дебати Природне чи позитивне право?** – учасники діляться на дві команди і аргументують свою позицію.
4. **Судовий експеримент** – студенти розглядають реальну судову справу і визначають, чи рішення суду відповідало природному праву.

Тема 3. Гносеологія права: пізнання права

1. **Юридичне розслідування** – студентам дається суперечливий правовий текст, вони мають його правильно витлумачити.
2. **Гра Хто я?** – один студент загадує термін (наприклад, правова істина), інші ставлять запитання, щоб його вгадати.
3. **Семантична карта права** – студенти створюють схему понять і взаємозв'язків у правовому пізнанні.
4. **Розбір судових рішень** – студенти аналізують, яким методом суд використовував тлумачення закону.

- c) Щоб уникнути змін у правовій системі
 - d) Щоб обмежити можливості громадян
10. Як право реагує на глобальні соціальні виклики?
- a) Через адаптацію норм до нових обставин
 - b) Воно залишається незмінним
 - c) Воно стає менш актуальним
 - d) Воно втрачає регулятивну функцію

Тема 7. Правова свідомість та правова культура

1. Що таке правова свідомість?
 - a) Система законодавчих норм
 - b) Сукупність знань, уявлень і переконань щодо права
 - c) Виключно юридична освіта
 - d) Форма політичного впливу на громадян
2. Які елементи входять до структури правової свідомості?
 - a) Правова ідеологія та правова психологія
 - b) Тільки правова культура
 - c) Адміністративні норми та санкції
 - d) Влада і законодавство
3. Що таке правова культура?
 - a) Вміння використовувати правові норми у своїх інтересах
 - b) Рівень правової свідомості особи чи суспільства
 - c) Система покарань у праві
 - d) Сукупність правових актів держави
4. Яка особливість суспільної правової культури?
 - a) Вона визначає рівень правосвідомості усього суспільства
 - b) Вона не впливає на систему права
 - c) Вона формується незалежно від держави
 - d) Вона є лише теоретичним поняттям
5. Що таке правовий менталітет?
 - a) Глибинний рівень правової свідомості, що включає традиції та правові цінності
 - b) Виключно юридичні знання
 - c) Система норм адміністративного права
 - d) Наявність юридичної освіти у населення
6. Як можна підвищити рівень правової культури громадян?
 - a) Шляхом правової освіти та виховання
 - b) Виключно через примусові заходи
 - c) Обмеженням доступу до юридичної інформації
 - d) Усуненням впливу моралі на право
7. Чому правова культура важлива для демократичного суспільства?
 - a) Вона забезпечує свідоме виконання законів і дотримання правових

- b) Це механізм регулювання суспільних відносин
 - c) Право не має соціального значення
 - d) Це система правових норм, що існує незалежно від суспільства
2. Яке право регулює відносини між індивідами в суспільстві?
 - a) Міжнародне право
 - b) Публічне право
 - c) Приватне право
 - d) Адміністративне право
 3. Який фактор найбільше впливає на розвиток правової системи?
 - a) Економічні умови
 - b) Політичний режим
 - c) Соціальна культура
 - d) Усі відповіді правильні
 4. Яка основна функція права в суспільстві?
 - a) Контроль над населенням
 - b) Регулювання суспільних відносин
 - c) Захист інтересів влади
 - d) Обмеження прав людини
 5. Як змінюється право під впливом суспільних трансформацій?
 - a) Воно залишається незмінним
 - b) Воно змінюється відповідно до нових потреб суспільства
 - c) Воно стає менш ефективним
 - d) Воно втрачає свою актуальність
 6. Що сприяє підвищенню правової культури громадян?
 - a) Ефективна система освіти
 - b) Державний примус
 - c) Обмеження прав людини
 - d) Відмова від традиційних правових норм
 7. Яка роль правових норм у формуванні соціального порядку?
 - a) Вони обмежують свободу людини
 - b) Вони забезпечують стабільність і гармонію в суспільстві
 - c) Вони створюють конфлікти між державою і громадянами
 - d) Вони впливають лише на кримінальне право
 8. Як суспільство впливає на формування правових норм?
 - a) Воно визначає зміст права відповідно до своїх потреб
 - b) Воно не має впливу на право
 - c) Тільки держава створює норми права
 - d) Лише юристи можуть визначати правові норми
 9. Чому важливо підтримувати правовий порядок?
 - a) Для забезпечення стабільності в суспільстві
 - b) Для збереження влади правителів

Тема 4. Аксиологія права: цінності та ідеали

1. **Рейтинг цінностей** – студенти ранжують правові цінності за важливістю та пояснюють свої рішення.
2. **Етична дилема** – студентам дається ситуація (наприклад, конфлікт між свободою слова та безпекою), вони обговорюють, яке рішення буде найсправедливішим.
3. **Дискусія Що важливіше: свобода чи рівність?** – обговорення на основі правових концепцій.
4. **Картки з принципами** – студенти отримують випадковий принцип (справедливість, рівність, гуманізм) і наводять приклад його застосування в праві.

Тема 5. Етика і право: моральні основи

1. **Суд присяжних** – студентам дається складна юридична справа, вони виносять моральний і юридичний вердикт.
2. **Гра Дилема юриста** – студенти отримують ситуації (наприклад, адвокат має захищати очевидного злочинця) і обговорюють, як діяти.
3. **Картки Мораль чи закон?** – студенти отримують випадкові правові випадки і вирішують, що має більшу вагу – закон чи мораль.
4. **Створення кодексу етики юриста** – студенти у групах створюють свої етичні правила для правників.

Тема 6. Соціальна природа права

1. **Рольова гра Суспільство без законів** – студенти намагаються побудувати суспільство без юридичних норм і аналізують наслідки.
2. **Груповий аналіз Як змінюється право?** – студенти вивчають, як зміни у суспільстві впливали на законодавство (наприклад, право жінок голосувати).
3. **Гра Право в цифрах** – студентам даються статистичні дані (наприклад, про злочинність), вони роблять правові висновки.
4. **Створення соціального договору** – групи студентів формують свої суспільні угоди та обговорюють їх наслідки.

Тема 7. Правова свідомість та правова культура

1. **Опитування Що таке правова культура?** – студенти опитують знайомих або викладачів і аналізують отримані відповіді.
2. **Міні-дослідження Правовий нігілізм** – студенти збирають приклади правового нігілізму у суспільстві та пропонують способи боротьби з ним.
3. **Аналіз ЗМІ Як формують правову культуру?** – студенти досліджують, як медіа впливають на ставлення до права.
4. **Історичний аналіз правосвідомості** – студенти порівнюють правову культуру різних епох.

Тема 8. Філософія прав людини

1. **Дискусія Чи існують універсальні права людини?** – студенти обговорюють, чи права людини є однаковими для всіх культур.
2. **Гра Суд з прав людини** – студенти розглядають справу про порушення прав людини у міжнародному суді.
3. **Аналіз документів** – студентам даються уривки з Декларації прав людини, вони пояснюють їх зміст і значення.
4. **Сценарне моделювання Порушення прав людини** – студенти моделюють ситуації порушення прав і шукають способи їх захисту.

ТЕМИ ДОПОВІДЕЙ

Тема 1. Основи та предмет філософії права

1. Філософія права: її значення та роль у сучасному правознавстві.
2. Основні завдання філософії права у правовій науці.
3. Філософія права та її взаємозв'язок із загальною філософією.
4. Етичні аспекти у філософії права.
5. Методологічні підходи у філософському аналізі права.
6. Виникнення філософії права у працях античних мислителів.
7. Роль Просвітництва у становленні філософії права.
8. Вплив Гегеля і Канта на розвиток філософсько-правових теорій.
9. Філософія права у XX-XXI століттях: сучасні тенденції.
10. Право, справедливість і мораль: їх співвідношення у філософії права.

Тема 2. Правова онтологія: буття права

1. Поняття права у філософському розумінні.
2. Онтологія права: основні концепції.
3. Взаємозв'язок права з іншими формами суспільної свідомості.
4. Природне та позитивне право: їх філософське осмислення.
5. Співвідношення права і справедливості у правових системах.
6. Правовий порядок як необхідна умова функціонування суспільства.
7. Вплив соціальних факторів на буття права.
8. Проблеми правового нігілізму та його подолання.
9. Право як механізм регулювання суспільних відносин.
10. Роль судової влади у формуванні правового порядку.

Тема 3. Гносеологія права: пізнання права

1. Процес пізнання права: особливості та методи.
2. Юридичні істини: об'єктивність і суб'єктивність.
3. Методи інтерпретації правових норм у різних правових системах.
4. Феноменологія права як метод його пізнання.

- c) Влада, примус, жорсткість
- d) Вміння обходити закони
4. Який документ регулює етичні норми адвокатської діяльності?
 - a) Кримінальний кодекс
 - b) Конституція
 - c) Кодекс професійної етики юриста
 - d) Декларація прав людини
5. Чому етичні дилеми є частиною правозастосування?
 - a) Оскільки право завжди відповідає моральним принципам
 - b) Через можливі суперечності між нормами права та моральними цінностями
 - c) Тому що юристи не зобов'язані діяти за моральними нормами
 - d) Оскільки закони завжди змінюються
6. Яка з проблем виникає у зв'язку з правовим нігілізмом?
 - a) Зміцнення правової свідомості
 - b) Зниження довіри до правових норм
 - c) Підвищення рівня освіти громадян
 - d) Поглиблення правової культури
7. Що є головною особливістю професійної етики юриста?
 - a) Формування правової відповідальності
 - b) Дотримання законів навіть всупереч моралі
 - c) Орієнтація на справедливість та дотримання прав людини
 - d) Виключно виконання наказів керівництва
8. Яке поняття означає відмову від моральних принципів у сфері права?
 - a) Соціальна відповідальність
 - b) Корупція
 - c) Правовий нігілізм
 - d) Правова аксіологія
9. Що є ключовим завданням професійної етики судді?
 - a) Забезпечення справедливості при вирішенні справ
 - b) Захист інтересів держави
 - c) Виконання лише норм права без врахування моральних аспектів
 - d) Розгляд судових справ на основі власних переконань
10. Як забезпечується дотримання професійної етики юристами?
 - a) Шляхом державного контролю
 - b) Завдяки наявності спеціальних кодексів етики
 - c) Через громадський контроль
 - d) Усі відповіді правильні

Тема 6. Соціальна природа права

1. Що означає поняття «право як соціальний інститут»?
 - a) Воно є набором правил, які мають силу примусу

6. Чому правовий нігілізм є загрозою для суспільства?
 - a) Він призводить до знецінення права та суспільного порядку
 - b) Він сприяє розвитку законодавства
 - c) Він обмежує діяльність юристів
 - d) Він підсилює роль державної влади
7. Що є основою правового гуманізму?
 - a) Покарання правопорушників
 - b) Захист людської гідності та прав
 - c) Встановлення жорстких норм поведінки
 - d) Контроль над діяльністю суддів
8. Що таке свобода у праві?
 - a) Право людини на дотримання всіх юридичних норм
 - b) Відсутність обмежень з боку держави
 - c) Можливість діяти відповідно до власного вибору в межах закону
 - d) Наявність обов'язків перед державою
9. Яка концепція справедливості передбачає компенсацію шкоди?
 - a) Розподільна
 - b) Компенсаційна
 - c) Коригувальна
 - d) Юридична
10. Як можна подолати правовий нігілізм?
 - a) Шляхом правової освіти
 - b) Шляхом посилення контролю держави
 - c) Шляхом збільшення кількості судових процесів
 - d) Шляхом обмеження прав людини

Тема 5. Етика і право: моральні основи

1. Який зв'язок існує між правом і мораллю?
 - a) Вони абсолютно незалежні одна від одної
 - b) Мораль впливає на право, але не навпаки
 - c) Вони тісно взаємопов'язані, оскільки право часто базується на моральних принципах
 - d) Право повністю заміщує мораль у регулюванні суспільних відносин
2. Яке поняття означає обов'язок особи діяти згідно з моральними нормами?
 - a) Юридична відповідальність
 - b) Моральна відповідальність
 - c) Політична відповідальність
 - d) Соціальна відповідальність
3. Які етичні принципи є основними в юридичній професії?
 - a) Конфіденційність, чесність, незалежність, справедливість
 - b) Впливовість, гнучкість, здатність до маніпуляцій

5. Вплив соціальних і культурних факторів на пізнання права.
6. Поняття юридичного дискурсу та його значення.
7. Тлумачення права у різних філософських традиціях.
8. Формування правосвідомості через процес пізнання права.
9. Мова права як засіб його передачі та осмислення.
10. Роль правової логіки у юридичній аргументації.

Тема 4. Аксіологія права: цінності та ідеали

1. Право як цінність у сучасному суспільстві.
2. Філософські концепції справедливості та їх вплив на правотворчість.
3. Гуманізм як основа правової системи.
4. Співвідношення свободи та відповідальності у праві.
5. Проблема морального релятивізму у праві.
6. Цінність правової держави у демократичному суспільстві.
7. Еволюція правових цінностей у різних історичних епохах.
8. Баланс між правами людини та суспільними інтересами.
9. Роль права у формуванні моральних норм.
10. Вплив релігійних цінностей на розвиток правових систем.

Тема 5. Етика і право: моральні основи

1. Взаємозв'язок моралі та права у правовій традиції.
2. Поняття правової та моральної відповідальності.
3. Етичні проблеми у правозастосуванні.
4. Професійна етика юриста та її значення.
5. Конфлікт правових і моральних норм у судовій практиці.
6. Етичні дилеми у діяльності адвоката.
7. Корупція як етична проблема правової системи.
8. Вплив моральних норм на формування законодавства.
9. Юридичний позитивізм та його критика з точки зору етики.
10. Роль міжнародних правозахисних організацій у забезпеченні етичних стандартів права.

Тема 6. Соціальна природа права

1. Право як соціальний інститут.
2. Взаємозв'язок права і суспільства: діалектичний підхід.
3. Право як регулятор суспільних відносин.
4. Соціальна функція права у демократичному суспільстві.
5. Вплив економічних чинників на розвиток права.
6. Роль правової свідомості у становленні правопорядку.
7. Соціальні конфлікти та їх правове регулювання.
8. Трансформація права під впливом глобалізації.
9. Взаємодія права з політичною системою.
10. Соціальні аспекти правопорушень та їх попередження.

Тема 7. Правова свідомість та правова культура

1. Поняття правової свідомості: її структура та рівні.
2. Правова культура суспільства та шляхи її підвищення.
3. Взаємозв'язок правової культури та правопорядку.
4. Національні особливості правової культури.
5. Формування правового менталітету у сучасному світі.
6. Вплив освіти на правову культуру молоді.
7. Правова культура як фактор демократизації суспільства.
8. Правовий нігілізм та його соціальні наслідки.
9. Формування правової культури у посттоталітарних суспільствах.
10. Роль ЗМІ у розвитку правової свідомості.

Тема 8. Філософія прав людини

1. Історичний розвиток концепції прав людини.
2. Філософські обґрунтування прав людини.
3. Права людини як невід'ємний елемент демократичного суспільства.
4. Взаємозв'язок прав людини та правової культури.
5. Роль міжнародного права у захисті прав людини.
6. Баланс між свободою особи та суспільними інтересами.
7. Глобальні виклики у сфері прав людини у XXI столітті.
8. Вплив технологій на права людини.
9. Дискримінація як порушення прав людини: сучасні аспекти.
10. Перспективи розвитку прав людини у контексті цифрової ери.

- c) Підхід до права, що базується на індивідуальному досвіді
- d) Законодавча норма без інтерпретації
9. Що є джерелом правопізнання?
 - a) Лише закони
 - b) Судова практика, філософія права, правова культура
 - c) Відповідь залежить від правової системи
 - d) Тільки нормативно-правові акти
10. Який підхід до правопізнання передбачає аналіз соціальної ролі права?
 - a) Аналітичний
 - b) Соціологічний
 - c) Порівняльний
 - d) Логічний

Тема 4. Аксиологія права: цінності та ідеали

1. Що таке аксіологія права?
 - a) Вчення про правові цінності
 - b) Аналіз правових джерел
 - c) Дослідження законодавчого процесу
 - d) Історія розвитку правових концепцій
2. Яка з концепцій розглядає право як вираз моральних принципів?
 - a) Позитивізм
 - b) Природно-правова теорія
 - c) Соціологічний підхід
 - d) Легістський підхід
3. Що є основним об'єктом дослідження в аксіології права?
 - a) Юридичні процедури
 - b) Етичні та правові цінності
 - c) Норми кримінального права
 - d) Законодавчі акти
4. Яке право визначає основні принципи гуманізму?
 - a) Адміністративне
 - b) Міжнародне
 - c) Конституційне
 - d) Цивільне
5. Яка роль справедливості у праві?
 - a) Вона не є основною цінністю
 - b) Вона є головним критерієм правового регулювання
 - c) Вона є лише теоретичною концепцією
 - d) Вона важлива лише у кримінальному судочинстві

1. Що означає поняття "гносеологія права"?
 - a) Аналіз правових категорій
 - b) Процес пізнання права
 - c) Вивчення історії права
 - d) Регулювання правових норм
2. Який рівень правопізнання передбачає формування загальних теорій про право?
 - a) Емпіричний
 - b) Теоретичний
 - c) Практичний
 - d) Логічний
3. Що є основною метою правового пізнання?
 - a) Встановлення судової практики
 - b) Виявлення сутності та природи права
 - c) Впровадження юридичних реформ
 - d) Написання нових законів
4. Який метод інтерпретації правових норм ґрунтується на вивченні мовного значення?
 - a) Системний
 - b) Граматичний
 - c) Логічний
 - d) Історичний
5. Що таке юридична істина?
 - a) Суб'єктивна оцінка правової ситуації
 - b) Відповідність правової норми реальним суспільним відносинам
 - c) Формальний підхід до законотворчості
 - d) Відображення судових рішень у праві
6. Який із методів тлумачення права враховує контекст історичного розвитку?
 - a) Аналітичний
 - b) Герменевтичний
 - c) Історичний
 - d) Порівняльний
7. Яка роль мови у правопізнавальній діяльності?
 - a) Вона не має значення
 - b) Вона формує правову термінологію та комунікацію
 - c) Вона використовується лише у судових документах
 - d) Вона визначає правові обов'язки громадян
8. Що означає об'єктивна юридична істина?
 - a) Відображення реальних соціальних відносин у правових нормах
 - b) Судове рішення, яке ухвалене законним шляхом

ТЕСТИ

Тема 1. Основи та предмет філософії права

1. Яка основна мета філософії права?
 - a) Визначення правил поведінки
 - b) Дослідження природи, сутності та цінностей права
 - c) Формування законодавчих актів
 - d) Контроль за правопорушеннями
2. Який із філософів вважав, що право має відповідати природному порядку речей?
 - a) Платон
 - b) Гоббс
 - c) Руссо
 - d) Кант
3. Філософія права досліджує:
 - a) Лише позитивне право
 - b) Тільки моральні аспекти права
 - c) Основи, принципи та цінності права
 - d) Винятково судову практику
4. Яка з дисциплін найбільш тісно пов'язана з філософією права?
 - a) Економіка
 - b) Соціологія
 - c) Політологія
 - d) Юриспруденція
5. Який метод у філософії права передбачає аналіз змісту правових текстів?
 - a) Герменевтичний
 - b) Порівняльний

- c) Соціологічний
 - d) Аналітичний
6. Яке твердження відповідає концепції позитивного права?
 - a) Право походить із божественного начала
 - b) Право є результатом суспільної домовленості
 - c) Закон не може бути змінений
 - d) Всі закони мають природне походження
 7. Що є основним предметом дослідження філософії права?
 - a) Виключно правові норми
 - b) Правова доктрина держави
 - c) Співвідношення між правом, мораллю та справедливістю
 - d) Юридична відповідальність
 8. Хто із зазначених мислителів розглядав право через призму суспільного договору?
 - a) Аристотель
 - b) Локк
 - c) Кант
 - d) Гегель
 9. Який із методів філософії права використовує логічний аналіз термінів і норм?
 - a) Емпіричний
 - b) Аналітичний
 - c) Діалектичний
 - d) Порівняльний
 10. Що є ключовою функцією філософії права?
 - a) Законотворчість
 - b) Захист прав людини
 - c) Критичний аналіз правової системи
 - d) Покарання злочинців

Тема 2. Правова онтологія: буття права

1. Що означає "онтологія права"?
 - a) Дослідження формальних джерел права
 - b) Вивчення сутності та існування права
 - c) Аналіз юридичних термінів
 - d) Визначення санкцій у праві
2. Право можна вважати:
 - a) Системою правил, встановлених державою
 - b) Засобом збереження суспільної рівноваги
 - c) Нормативною системою, що забезпечує справедливість
 - d) Усі варіанти правильні

3. Що таке позитивне право?
 - a) Сукупність законів, встановлених державою
 - b) Універсальні моральні принципи
 - c) Тільки міжнародне право
 - d) Вчення про природні права
4. Яке з тверджень є правильним щодо природного права?
 - a) Воно єдина форма права в суспільстві
 - b) Воно є незалежним від державної волі
 - c) Воно не має відношення до моральних норм
 - d) Воно застосовується тільки в середньовічному праві
5. Яка з концепцій справедливості передбачає рівний розподіл благ?
 - a) Коригувальна
 - b) Компенсаційна
 - c) Розподільна
 - d) Каральна
6. Що є головною функцією права в суспільстві?
 - a) Придушення протестів
 - b) Забезпечення соціального порядку
 - c) Виконання рішень правителів
 - d) Виключно покарання порушників
7. Як можна визначити "правовий порядок"?
 - a) Це система правил поведінки
 - b) Це структура влади в державі
 - c) Це результат реалізації правових норм
 - d) Це історичний процес становлення законодавства
8. Яке з понять описує взаємозв'язок права і моралі?
 - a) Соціологія права
 - b) Етика права
 - c) Політологія права
 - d) Економічна теорія права
9. Що є головною цінністю у правовій системі демократичних держав?
 - a) Влада
 - b) Соціальний контроль
 - c) Права людини
 - d) Обов'язки громадян
10. У чому полягає критика позитивного права?
 - a) Воно ігнорує моральні аспекти
 - b) Воно не враховує потреби громадян
 - c) Воно залежить від політичних режимів
 - d) Усі відповіді правильні

Тема 3. Гносеологія права: пізнання права